

• KİTAP TANITIMLARI

Tehzibü'l-Ahlâk (Yahya İbn Adi)

Yrd. Doç. Dr. Tamer YILDIRIM*

Tehzibü'l-Ahlâk (Ahlak Eğitimi, Metin-Çeviri), Yahya İbn Adi,
çev. Harun Kuşlu, ed. İlhan Kutluer,
T. C. Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, LVI+109 s.

§§§

Yahya İbn Adi bugün Irak sınırları içerisinde yer alan Tikrit'te Hristiyan bir ailede yaklaşık olarak 893 yılında doğmuş ve 974 yıllarında Bağdat'ta ölmüştür. Özellikle Yunan filozoflarının eserlerinin tercüme edilmesiyle Yunan kültür mirasının sonraki dönemlere nakledilmesi ve yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bunun yanında yazdığı şerh ve telif eserleriyle döneminin entelektüel bir kişiliği olarak da kendini göstermiştir. Felsefi eserleri yanında Hristiyan teolojisiyle ilgili eser de vermiştir. Fakat filozof *Tehzibü'l Ahlak* ve *Makale fi't-tevhid* adlı eserleriyle tanınmaktadır. Dolayısıyla çevirisi yapılan bu eserin yanında Hristiyan teolojisinin teslisle ilgili görüşlerini özellikle Aristotelesçi bir yorumla açıkladığı *Makale fi't-tevhid*'in de çevrilmesi Yahya İbn Adi'nin düşüncesinin daha iyi öğrenilmesi ve anlaşılmasına sebep olacaktır.

Yahya İbn Adi *Tehzibü'l Ahlak*'da Yunan düşüncesinin etkisinde ahlakla ilgili görüşlerini sunmaktadır. Bu, aslında sadece Yahya İbn Adi'de olan bir durum değildir. Aynı husus ilk İslam filozofu olarak değerlendirilen Kindi'den itibaren İslam coğrafyasının tamamında görülen ahlak felsefesiyle ilgili eserlerin genel karakteridir. Bu dönem eserlerinin hemen hepsi aynı konuları Aristoteles ve Platon ekseninde ele almış ve değerlendirmişler-

* Sakarya Üni. İlahiyat Fakültesi Din Felsefesi Anabilim Dalı, e-posta: tyildirim@sakarya.edu.tr

dir. Dolayısıyla Yahya İbn Adi de yazdığı eserde farklı şeyler söylememiştir. Bu noktada eserin başlığından Yahya İbn Adi adını kaldırıp Farabi veya İbn Miskeveyh adını koymak çok yadırganacak bir değişiklik meydana getirmeyecektir. Zaten Farabi, Yahya İbn Adi'nin hocası İbn Miskeveyh de öğrencisi olarak değerlendirilir. Diğer İslam filozoflarının ahlak felsefesiyle ilgili yapılan bütün eleştiriler aynı şekilde Yahya İbn Adi için de yapılabilir; aynı övgüler Yahya İbn Adi için de söylenebilir. Yayımcının kitabın tanıtımında da belirttiği gibi; "İslam coğrafyasında yetişmiş Hristiyan bir düşünür olan Yahya İbn Adi'nin bu eseri, İslam medeniyetinin gök kubbesinde nefes alıp vermiş filozoflarından birinin, Hristiyan da olsa bu kültür ve medeniyete mensubiyet bilincini gösteren çarpıcı örneklerden biridir." Bu durum aslında dönemin ve bölgenin ruhuyla alakalıdır. Yahya İbn Adi'nin çağının ele alınan ve üzerinde tartışılan konularının kendi eserlerinde ifade bulması doğaldır. Bu meyanda Musa bin Meymun da ele alınabilir. Yahudi kökenli olan bu filozof ve teolog da aynı şekilde Farabi'den etkilenmiştir ve İslam coğrafyasında yaşamıştır. Yazdığı eserlerde Yunan etkisi kadar Farabi'nin de etkisi olduğundan düşüncelerinin büyük bir kısmının bizim kültürümüze yabancı olamayacağını söyleyebiliriz. Bununla söylenmek istenen ifadelerin hepsinin aynı noktaya matuf olduğu değildir. Belirtmek istediğimiz felsefe şemsiyesi altında söz söylemeye başladığında özellikle aynı kültürde yaşıyorsanız dini yönelimleriniz farklı olsa da ele alacağınız mevzular ve değerlendirme noktaları birbirine yakın düşecektir. Sonuç olarak eser hem İslami hem de Hristiyan çevrede etkili olmuştur. Çünkü Yahya İbn Adi insanın nihai sonu ve bilgide bulunduğu mutluluk konusuyla ilgilenmiştir. Bu konuda en önemli farklılığın kötülüğün kökeni hakkındaki -özellikle Hristiyan düşüncesine uygun değerlendirmelerde olduğu görülmektedir. Fakat daha sonraki dönemde ve özellikle Tusi sonrası İslam düşünürlerinde de kötülüğün kökeni hakkında benzer değerlendirmelerin görüldüğünü belirtmek gerekir.

Eser çevirmen tarafından yazılan önsöz ve giriş kısmından sonra Arapça ve Türkçe metin karşılıklı olarak basılmıştır. Eserin içeriği genel usule bağlı kalınarak önce ahlakın tarifi, nefsin tarifi ve güçleri, fazilet ve reziletler, ahlak eğitimi (şehevi, gadabi ve akli nefsin) ve ahlaki yetkinliğin ne olduğu konusu ele alınmıştır. Bu noktada özellikle farklı olarak 'hem fazilet hem de rezilet olan huylar'a ayrıca değinmesi görülmektedir. Fakat eser özellikle yazarın insan nefsiyle (ruh) ilgili görüşü üzerine temellenmektedir. Bu noktada insan nefsinin de 3 bölüme ayırmaktadır. Bunlar şehevi nefis, gadabi nefis ve akli nefis. İlk nefis olan şehevi nefis düşük bir mertebede olduğu için bu hem insan hem de diğer hayvanlar tarafından paylaşılmaktadır. Sonuncu nefis olan akli nefis ise asildir ve insan olmanın

ayırt edici özelliğidir. İlk nefsi takip etmek kişiyi kötülüğe ve bilgisizliğe düşürür. Sonuncusunu takip etmek ise insanı iyiliğe ve mutluluğa götürür. Bütün insanlar doğal olarak akletme kapasitesine sahiptir. Fakat bazıları bu kabiliyeti kullanırken bazıları kullanmazlar. Bu durum akli bilimler öğrenilerek gerçekleşecek bir şey de değildir. Dolayısıyla ahlaki yetkinlik zor olan yani gerçekleştirilmesi ideal olan bir durumdur. Kişi eğer faziletleri alışkanlık haline getirirse o zaman bu güzel davranışlar onda bir huy ve tabiat halini alır. Bu noktada yazarın son cümleleri kitabın amacını ortaya koymaktadır: “Burada anlatılanları iyice inceleyip tahkik eden ve muhtevasını anlayıp bu konuda zihin yoran kimseye yaraşan şey, bölümler içinde anlatılanları uygulamaya ve onları yöntem edinerek huylarını yönetmeye çalışmaktır. İnsanlar bütün gayretleriyle nefislerini yetkinleştirmeye çalışmalı ve olgunluğa ulaşmak için gevşeklik göstermemelidir. Zira olgunluğa ulaşabilecek birinin noksan olması ve yetkinlikten aciz kalması kötü bir durumdur” (s.100).

Eserin muhtevasına bakıldığında şu soru sorulabilir; 10. asırda yazılan bu eser günümüze ne sunmaktadır? Bazı şeyler vardır ki, bunlar dünya döndükçe önemlerini devam ettirecektir. Erdemler ve bunların ne olduğu ve insanın onlara nasıl sahip olacağı gibi. Bu eser de kendi zamanında insanlara bunu sunmaya çalışmaktaydı bugünde aynı amacı gerçekleştirecek niteliğe sahiptir. Aslolan kişinin bunları almaya ve gerçekleştirmeye istekli olmasıdır.

Eser son derece sade ve anlaşılır bir dille belirttiğimiz konuları açıklamaktadır. Fakat eserin edinilmesi noktasında bazı sıkıntılar bulunmaktadır. Bu durum hakkında yapılacak bazı faaliyetler -özellikle internet alanında satışa sunulması gibi- eserin daha geniş bir okur kitlesine ulaşmasını sağlayacaktır.